

Ribes divaricatum een Amerikaanse kruisbes

Ruud Beringen, FLORON

Na de eerste waarneming in 2001 worden sinds 2010 planten met de kenmerken van de uit Noord-Amerika afkomstige bessenstruik *Ribes divaricatum* in toenemende mate in Nederland verwilderd aangetroffen. In 2015 werd de soort uit 2 kilometerhokken gemeld, in 2016 uit 3 en in 2018 al uit 8 kilometerhokken. In totaal is de soort nu in ongeveer 20 kilometerhokken waargenomen. Door de gelijkenis met kruisbes (*Ribes uva-crispa*) is het niet uitgesloten dat de soort over het hoofd gezien wordt en op meer plaatsen voorkomt.

Herkomst en voorkomen binnen Europa

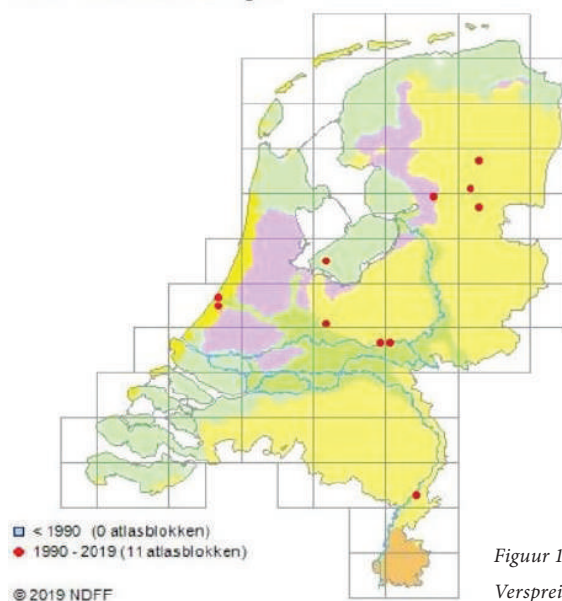
Ribes divaricatum is oorspronkelijk inheems in het westen van Noord-Amerika. Met enkele ondersoorten komt zij voor van Californië in het zuiden tot Brits Columbia in Canada in het noorden. De noordelijke ondersoort *Ribes divaricatum* subsp. *divaricatum*, met lange 4,5-7,0 mm lange meeldraden en witte kroonbladen (de kelkbladen zijn paars en veel opvallender dan de kroonbladen) komt in Europa voor.

Tot voor kort waren verwilderingen van *R. divaricatum* vooral bekend uit Noord-Europa. In Noorwegen is de soort vanaf 1987 bekend uit de omgeving van Oslo. Naderhand werden ook verschillende groeiplaatsen langs de zuidwestelijke kust ontdekt. In het zuiden van Zweden is de soort vanaf 1998 op verschillende locaties aangetroffen. Inmiddels heeft de soort in “Den Nye Nordisk Flora” dan ook namen in de verschillende landstalen gekregen: *Svartstikkelsbær* in het Noors en *Spärkrusbär* in het Zweeds. De eerste vondst op de Britse eilanden dateert uit 2003. Inmiddels is de soort hier bekend van verschillende locaties in Schotland en Wales. In België zijn in 2010 en 2014 verwilderde exemplaren waargenomen. In Nederland zijn waarnemingen bekend uit de provincies Drenthe, Zuid-Holland, Flevoland, Gelderland, Overijssel, Limburg, Noord-Brabant en Utrecht. De meeste waarnemingen komen uit Drenthe, waar waarnemingen bekend zijn uit 7 kilometerhokken.

Verspreiding

Wanneer *R. divaricatum* in Europa is ingevoerd is onduidelijk. Mogelijk zijn de planten rond 1900 ingevoerd. In die tijd verscheen de Amerikaanse meeldauw of Ribesmeeldauw (*Podosphaera mors-uvae*) in Europa. Vooral de teelt van kruisbessen had toen bijzonder te lijden onder deze schimmel. Bij de zoektocht naar resistente Ribes-soorten kwam men uiteindelijk bij *R. divaricatum* uit. Door inkruisen met *R. divaricatum* is het gelukt om de hedendaagse meeldauw-resistente kruisbescultivars te ontwikkelen.

Ribes divaricatum Douglas

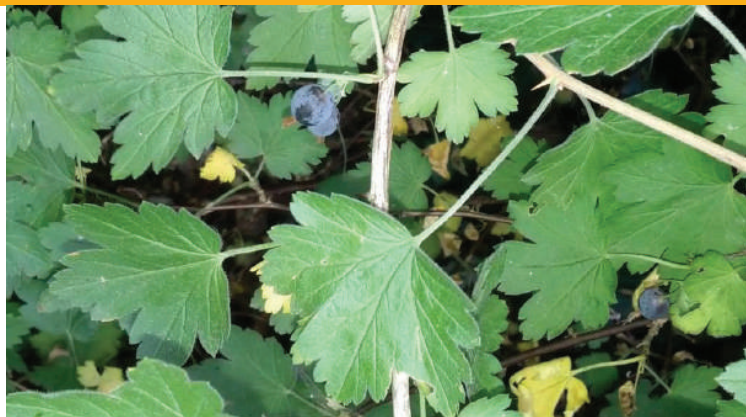

R. divaricatum is ook gebruikt als onderstam bij de teelt van op stam geteelde zwarte bessen en kruisbessen. De struik is vanwege zijn forse groei en stekels uitermate geschikt als erfafscheiding en wordt voor dit doel wel als heg of haag aangeplant. Als fruitgewas is de struik in Nederland in de handel onder de naam “Worcesterbes”. De oorsprong van deze “Worcesterbes” is niet helemaal duidelijk. Het is niet uitgesloten dat deze van hybride oorsprong is en enigszins afwijkt van de wilde soort. Als fruitleverancier wordt Worcesterbes op kleine schaal, vooral in (moes)tuinen, aangeplant. De “Josta bes” (*R. x nidigrolaria*), een hybride tussen *R. divaricatum*, zwarte bes en kruisbes (*R. nigrum x R. divaricatum*) x (*R. nigrum x R. uva-crispa*), wordt op grotere schaal, zij het niet commercieel, gekweekt.

Figuur 1. Verspreiding van *Ribes divaricatum* in Nederland. (Bron: NDDF / Verspreidingsatlas.nl & GBIF.org (2nd April 2019) GBIF Occurrence)

Figuur 2. Bloeiwijze *Ribes divaricatum*. (Foto: Ruud Beringen)

Figuur 3. *Ribes divaricatum* met bessen. (Foto: Ruud Beringen)

Ondanks haar complexe oorsprong is de “Josta-bes” volledig fertiel en zou ook deze struik in Nederland – net als in Duitsland al is signaleerd – kunnen gaan verwilderen.

R. divaricatum wordt waarschijnlijk vooral door vogels verspreid. Vanuit aanplant kunnen de planten over grote afstanden worden verspreid door vogels die de bessen eten. Net als bij kruisbessen kunnen laag hangende takken die de grond raken gaan wortelen. De struiken kunnen zich door middel van deze afleggers ook vegetatief verspreiden. *R. divaricatum* laat zich gemakkelijk stekken. Hierdoor is het niet uit te sluiten dat nieuwe groeiplaatsen kunnen ontstaan door het dumpen van snoeihout.

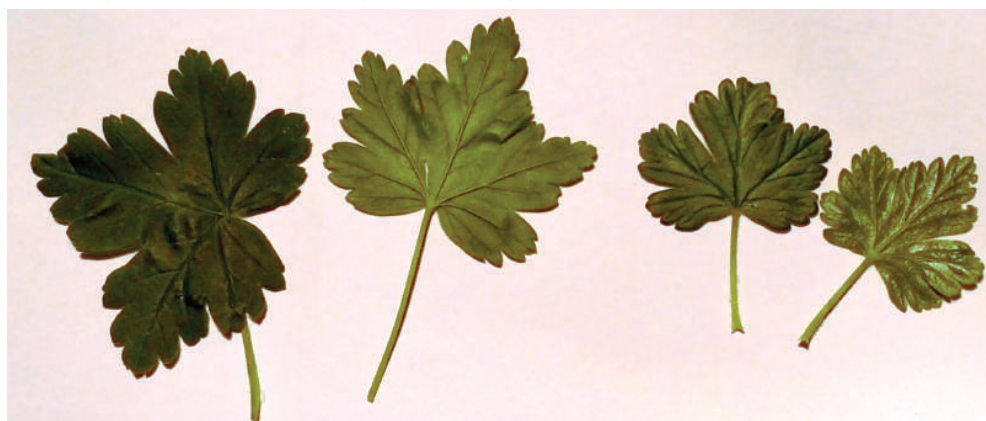
Herkennenning

R. divaricatum lijkt veel op de inheemse en verwilderde gekweekte kruisbessen (*R. uva-crispa*). Het belangrijkste verschil is de aanwezigheid van beharing op het vruchtbeginsel en de bessen. Bij de kruisbes dragen deze stijve haren; bij *R. divaricatum* zijn deze kaal. Tijdens de bloei is de lengte van de meeldraden een goed kenmerk. Bij *R. divaricatum* zijn deze opvallend lang 2,5 tot 3,5 keer zo lang als de kroonbladen (4,5-7 mm lang); bij de kruisbes zijn deze slechts 2 keer zo lang als de kroonbladen. Buiten de bloeitijd valt op dat *R. divaricatum* krachtige rechtopstaande takken vormt en wel meer dan 3 meter hoog kan worden. De kruisbes wordt meestal niet hoger dan 1(-1,5) meter en heeft meer horizontale en overhangende takken. De stekels bij *R. divaricatum* zijn vrij lang en alleenstaand, bij kruisbessen zijn de stekels korter en kunnen zowel alleenstaand zijn of met zijn tweeën of drieën bij elkaar geplaatst zijn. De bessen van *R. divaricatum* rijpen eind juni en zijn vrij klein en donkerpaars.

Let de komende tijd dus op afwijkende kruisbessen en geef je waarnemingen door op één van de portals.

Twijfel je over je determinatie, verzamel materiaal en stuur het op naar:

Naturalis, afd. Nederlandse Flora, Postbus 9517, 2317 NB Leiden

Figuur 4. Blad van *R. divaricatum* links en kruisbes (*Ribes uva-crispa*) rechts. (Foto: Ruud Beringen)